

УДК 061.62(477)ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2025-31-2-18>**Юрій Бойчук****Діяльність Інституту Григорія Сковороди при Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди (2015–2025)**

Аналітичний огляд присвячено аналізу статусу, призначення, історії та основних досягнень Навчально-наукового інституту Григорія Сковороди при Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Відзначено основні дійові особи, залучені у функціонування цього Інституту.

Ключові слова: Григорій Сковорода, освіта, наука, педагогіка, Навчально-науковий інститут Григорія Сковороди, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди.

Створення Інституту Григорія Сковороди (далі – Інститут) (наказ ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди № 73 від 28.04.2025 р.) при Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди (далі – Університет) було зумовлене як історичною тяглістю університетської традиції, так і загальнонаціональною потребою в систематичному осмисленні спадщини видатного українського мислителя, а також у підготовці до святкування 300-річчя з дня його народження. На сьогодні Інститут є важливим структурним елементом гуманітарної інфраструктури Університету [Інститут Григорія Сковороди 2025].

Від моменту свого заснування Інститут Григорія Сковороди орієнтувався на інтеграцію дослідницької, освітньої та просвітницької діяльності, а також на впровадження результатів досліджень у навчально-виховний процес Університету. Зусилля Інституту зосереджуються на систематичному поширенні та ґрунтовному засвоєнні студентами нашого Університету як філософського вчення «українського Сократа», так і всієї сквородинівської традиції. У межах цієї традиції формування особистості майбутнього педагога у своїй засадничій спрямованості

© Юрій Бойчук, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

утверджується як філософія свободи, невіддільної від громадянської та особистісної відповідальності.

Організаційна структура Інституту побудована за принципом між-дисциплінарності та відкритості, про що зазначено у Положенні про Науково-навчальний інститут Григорія Сковороди [Вчена рада ХНПУ ім. Г.С. Сковороди 2023]. У межах Інституту функціонують три наукові осередки: лабораторія з досліджень філософської спадщини Г.С. Сковороди; лабораторія з досліджень педагогічної спадщини Г.С. Сковороди; лабораторія з досліджень літературної спадщини Г.С. Сковороди. Серед основних завдань Інституту: координація розробок актуальних питань філософського, педагогічного та літературознавчого доробку Г.С. Сковороди; сприяння розробці та визначенню перспективних напрямів наукової роботи Університету, що впливає на його розвиток та позиціонування в науковому середовищі; підвищення наукової репутації та наукового престижу Університету шляхом залучення до співпраці провідних науковців, організації та проведення наукових заходів, конференцій, семінарів, а також публікації результатів досліджень у наукових виданнях та журналах [Журнал «Новий Колегіум» 2025].

Видавнича робота Інституту має кілька векторів: наукові монографії, збірники матеріалів конференцій, навчально-методичні рекомендації, а також популярні видання для широкої аудиторії. Вийшли друком: монографія з назвою *«Біблійна герменевтика в українській давній літературі»*, авторка якої Наталія Левченко, доктор філологічних наук, професор, керівник лабораторії з вивчення літературної спадщини Г. Сковороди; монографія *«Просвітницька мобільність і романтичне прискорення: Г. Сковорода та М. Гоголь (філософсько-освітні та культурно-антропологічні розвідки)»*, авторами якої є Марія Култаєва та Наталія Радіонова; колективна монографія *«Григорій Сковорода і ми українці: диво першого кроку і сила ініціативи»*, за загальною редакцією Юрія Бойчука та Марії Култаєвої; колективна монографія *«Літературознавчий дискурс від бароко до постмодерну»*, упорядник, науковий редактор Н. Левченко та багато інших видань.

Справжнім скарбом нашого університету є сковородинознавчі студії Леоніда Ушкалова [Левченко 2020].

Центральним напрямом діяльності Інституту є дослідження філософської спадщини Г. Сковороди. Йдеться про аналіз його вчення про людину, самопізнання, щастя, свободу та «сродну працю». Ці концепти розглядаються не лише в історико-філософській перспективі, а й у контексті сучасних філософсько-освітніх та педагогічно-антропологічних дискусій. Цьому сприяє започаткована Інститутом щорічна Всеукраїнська (з міжнародною участю) науково-практична конференція Під знаком Григорія Сковороди: зоряний час української культури. У

грудні 2025 року відбулася 11-та, під назвою – «Актуалізація вітчизняної культурної традиції у стратегіях громадянського виховання» [ХНПУ ім. Г.С. Сковороди 2025]. Ключові проблемні питання були окреслені у вступній доповіді-звіті щодо діяльності Інституту Наталії Радіонової, доктора філософських наук, професора, завідувача кафедри філософії імені професора М.Д. Култаєвої, директора Інституту Григорія Сковороди, що не лише визначила тематичні межі дискусії, але й задала її теоретичний та інтерпретаційний вектор. Про що свідчить доповідь Миколи Томенка, доктора політичних наук, професора, засновника Фонду «Рідна країна» на тему «Формування громадянської та національної ідентичності в умовах війни: державна політика та освітня практика». В обговоренні нагальних проблем повоєнного відновлення України взяли участь провідні науковці – Крістоф Асмут, проректор Вищої теологічної школи Аугустана (м. Ноєндетельсау, ФРН); Михайло Бойченко, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник відділу взаємодії університетів і суспільства Інституту вищої освіти НАПН України; Наталія Дічек, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України; Георгій Філіпчук, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, почесний доктор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, перший заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Дослідження творчої спадщини Г. Сковороди, які здійснюються Інститутом, не обмежуються суто теоретичним рівнем, а спрямовуються на розробку практичних рекомендацій щодо використання філософсько-педагогічних ідей Г. Сковороди в сучасній освіті. Зокрема, лабораторією з вивчення педагогічної спадщини Г. Сковороди, під керівництвом Світлани Золотухіної, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри початкової та професійної освіти Університету, було ініційоване проведення щорічних студентських круглих столів. Зокрема, в межах вивчення дисципліни «Академічна доброчесність та інтелектуальна власність», були проведені круглі столи на теми: «Твори Григорія Сковороди: інтелектуальна чи народна власність?» та «Г.С. Сковорода очима викладача закладу вищої педагогічної освіти».

Важливим чинником ефективного функціонування педагогічної лабораторії стала системна підтримка її діяльності з боку декана факультету дошкільної освіти – Тетяни Танько, та декана факультету початкового навчання – Тетяни Довженко, що забезпечило органічну інтеграцію науково-методичних напрацювань лабораторії в освітньо-виховний процес, а також сприяло їх апробації в підготовці майбутніх педагогів. За підтримки деканів цих факультетів, лабораторією з дослідження

педагогічної спадщини Г. Сковороди було започатковано масштабний проект – «Сковорода – дітям». Цей проект є одним із практично орієнтованих напрямків діяльності Інституту, спрямований на адаптацію філософсько-педагогічної спадщини українського мислителя до потреб дошкільної та початкової освіти. В межах проекту літературна спадщина Г. Сковороди осмислюється як джерело морально-ціннісних орієнтирів, спрямованих на формування у дітей молодшого віку гідності, свободи та поваги до інших. Особливу увагу приділено кордоцентричному виміру сквородинівської традиції, який здійснюється через емоційно насичені форми навчання – діалог, казку, гру, художній образ та афоризмотерапію. У ширшій перспективі проект «Сковорода – дітям» сприяє формуванню культурно-освітнього ландшафту Харківщини. Варто відзначити, що активну участь у проекті приймає Комунальний заклад «Люботинський мистецький ліцей «ДИВОСВІТ» Харківської обласної ради, директор Світлана Волчкова [Комунальний заклад «Люботинський мистецький ліцей «ДИВОСВІТ» 2025]. Систематичну роботу з популяризації творчої спадщини Г. Сковороди здійснює – Світлана Бакай, доцент кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти Університету.

Саме виховання майбутнього педагога як носія гуманітарних і громадянських цінностей є пріоритетним завданням ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Інститут, актуалізуючи творчу спадщину Г. Сковороди в цьому напрямку, реалізує важливу просвітницьку функцію через актові лекції, круглі столи, науково-культурні заходи та співпрацю з музеями Г. Сковороди, зокрема – спільно з Національним літературно-меморіальним музеєм Г.С. Сковороди [Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди 2025].

Серед основних викликів діяльності Інституту можна виокремити потребу в розширенні ресурсної бази, формування цифрових архівів та забезпечення сталого фінансування наукових і видавничих проектів. Водночас перспективи розвитку пов'язані з поглибленням міждисциплінарних досліджень, активним залученням молодих науковців і розширенням програм неформальної освіти.

Таким чином, Інститут Григорія Сковороди при Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди упродовж 2015–2025 рр. сформувався як стабільний науково-освітній осередок, що забезпечує інституційне відтворення та розвиток сквородинознавства в Україні. Одним із ключових результатів діяльності Інституту стало впровадження ідей Г. Сковороди в освітні програми українського педагогічного університету. Йдеться не лише про спецкурси й вибіркові дисципліни, а в першу чергу про формування ціннісно-орієнтованої моделі освіти, у центрі якої перебуває ідея самопізнання, свободи та відповідальності студента-педагога. Важливим досягненням діяльності

Інституту стало створення умов для підготовки молодих науковців, що забезпечує тяглість сквородинознавчих досліджень та відтворення сквородіани в межах Університету. Інститут відіграє помітну роль в розвитку наукової комунікації через підготовку монографій, колективних монографій, матеріалів конференцій та методичних видань. У складних умовах соціальних трансформацій, зокрема у воєнний період, Інститут зберіг науково-публікаційну та освітньо-виховну активність, водночас посилюючи ціннісно-моральний і світоглядний вимір своєї діяльності.

У цілому діяльність Інституту Григорія Сковороди може бути оцінена як концептуально цілісна, науково обґрунтована та суспільно значуща.

Посилання:

- Вчена рада ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. (2023). *Положення про Навчально-науковий інститут Григорія Сковороди*. <https://drive.google.com/file/d/1KO274wmQoG4NZBm5qLKsMQAy5nlgH8H/view>
- Журнал «Новий Колегіум». (2025). *Домашня сторінка*. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/newcollegium/index>
- Інститут Григорія Сковороди. (2025). *Репозитарій Інституту Григорія Сковороди*. https://drive.google.com/drive/folders/1wXBtsOJputKlrEo0TCxAJlNt-yxEyhu5?usp=share_link
- Комунальний заклад «Люботинський мистецький лицей «ДИВОСВИТ». (2025). *Головна*. <https://dyvosvit.org.ua/>
- Левченко, Н. (упор.). (2020). *«Вінець моїх свічад, що знають геть усе...»: літературознавчий світ Леоніда Ушкалова*. Харків: Майдан.
- Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди. (2025). *Вітальна*. <https://skovorodamuseum.com.ua/>
- ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. (2025). *XI щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція «Під знаком Григорія Сковороди: Зоряний час української культури»*. 08.12.2025. <http://hnpu.edu.ua/uk/news/hi-shchorchichna-vseukrayinska-naukovo-praktychna-konferenciya-pid-znakom-grygoriya-skovorody>

References:

- Academic Council of the H.S. Skovoroda KhNPU. (2023). *Regulations on the Educational and Scientific Institute of Hryhorii Skovoroda*. [In Ukrainian]. <https://drive.google.com/file/d/1KO274wmQoG4NZBm5qLKsMQAy5nlgH8H/view>
- Journal "New Collegium". (2025). *Home page*. [In Ukrainian]. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/newcollegium/index>
- Institute of Hryhorii Skovoroda. (2025). *Repository of the Institute of Hryhorii Skovoroda*. [In Ukrainian]. https://drive.google.com/drive/folders/1wXBtsOJputKlrEo0TCxAJlNt-yxEyhu5?usp=share_link
- Municipal Institution "Lyuboty Art Lyceum "DYVOSVIT". (2025). *Home page*. [In Ukrainian]. <https://dyvosvit.org.ua/>
- Levchenko, N. (ref.). (2020). "The Crown of My Candles, Who Know Everything...": The Literary World of Leonid Ushkalov. Kharkiv: Maidan. [In Ukrainian].

National Literary and Memorial Museum of G. S. Skovoroda. (2025). *Vitalna*. [In Ukrainian]. <https://skovorodamuseum.com.ua/>

H.S. Skovoroda KhNPU. (2025). *XI Annual All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Under the Sign of Hryhorii Skovoroda: The Golden Age of Ukrainian Culture"*. 08.12.2025. [In Ukrainian]. <http://hnpu.edu.ua/uk/news/hi-shchorichna-vseukrayinska-naukovo-praktychna-konferenciya-pid-znakom-grygoriia-skovorody>

Yuriy, Boychuk. Activities of the Hryhorii Skovoroda Institute at the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (2015–2025)

The analytical review is devoted to the analysis of the status, purpose, history and main achievements of the Hryhorii Skovoroda Educational and Scientific Institute at the H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. The main actors involved in the functioning of this Institute are noted.

Keywords: *Hryhorii Skovoroda, education, science, pedagogy, Hryhorii Skovoroda Educational and Scientific Institute, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.*

Бойчук, Юрій, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, професор кафедри спеціальної педагогіки, ректор, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (м. Харків, Україна).

E-mail: rector@hnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8583-5856>

Boychuk, Yuriy, Doctor of Pedagogy, Full Professor, Full member (academician) of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Professor of the Department of Special Pedagogy, Acting Member of the NAPS of Ukraine, Rector of H.S. Skovoroda KhNPU, Kharkiv, Ukraine.

E-mail: rector@hnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8583-5856>